

**ÉLELMISZERGAZDASÁGUNK POZÍCIÓIT ÉS AZ EZZEL
KAPCSOLATOS KORMÁNYZATI TEVÉKENYSÉGET
BEFOLYÁSOLÓ NÉHÁNY KÖRÜLMÉNYRŐL**

GÓSI JÁNOS

Vállalkozásszervezési és Ökonómia Tanszék

ÖSSZEFOGLALÓ

A fejlett országokban a mezőgazdaság a termelési szférából egyre inkább a környezetgazdálkodásba kerül át. A GATT Uruguay-i fordulói lezárásaként létrejött Világkereskedelmi Egyezmény hatására várható, hogy az agrárprotekciónizmus nyílt eszközei enyhülnek. Az Európai Unióhoz való csatlakozás fontos feltétele a jogharmonizációs program végrehajtása. A modern élelmiszertermelés fejlődésében jelentős szerepet játszik a vertikális és horizontális integráció.

BEVEZETÉS

A megfelelő kormányzati irányítás megteremtéséhez nélkülözhetetlen a mezőgazdaság sajátosságainak, a világkereskedelem és az élelmiszertermelés nemzetközi fejlődési tendenciáinak ismerete.

1. AZ AGRÁRTERMELÉS SAJÁTOSÁGAI

A viszonylag hosszú biológiai termelési ciklusok növelik a termelési és gazdasági kockázatot. További kockázatnövelő tényező az időjárás. Az ágazatok zömében jelentős a tőkeigényesség és a lassú megtérülés. A magyar élelmiszergazdaság a tőkepusztulás és az elmaradt fejlesztések következtében súlyos tőkehiányban szenved.

Lektor: Dr.Sallai Miklós tanszékvezető egyetemi docens, JATE

Az egyik fő termelési eszköz a termelőföld, amely nemcsak gazdasági, hanem speciális védelmet igénylő természeti érték és szűkösen áll rendelkezésre. A fejlett országokban a mezőgazdaság a termelési szférából egyre inkább a környezetgazdálkodásba kerül át. Ez több mint a környezetvédelmi szempontok erősödése az ipar és a szolgáltatások területén. A környezetgazdálkodó mezőgazdaság nemcsak figyelembe veszi a környezet- és embervédelem szempontjait, hanem tevékenységével csökkenti a mások által okozott környezeti károkat is (pl. gyepesítés, erdősítés révén).

A mezőgazdaság az élelmiszertermelés révén kiemelkedő szerepet játszik az egyes ember és a társadalom életében. Ez a szempont különleges társadalmi és közhatalmi (állami) eszközök alkalmazását igényli.

Természethez kötöttsége miatt a mezőgazdálkodás sajátos életmódot jelent, amelyben a belső struktúraváltás sem mehet végbe úgy, hogy csak a gazdasági racionalitás elvét követi, mert felbomlanak a biológiai és termelési kapcsolatok normál egyensúlyai. A kedvezőtlen adottságú területek mezőgazdasági tevékenységének elsorvasztása is komplex és speciális természetgazdasági és társadalom átalakító és megőrző eszközöket és módszereket követel meg. Például az erdő és gyepgazdálkodás, a helyi ipar és a szolgáltatások fejlesztésével összefüggő technikai, pénzügyi, oktatási és átképzési problémák megoldása.

A magyar mezőgazdaság alapvetően nagyüzemi jellegű: a kistermelést és a feldolgozást, értékesítést, sőt néhol a kutatást-fejlesztést és eszközgyártást is integráló rendszer.

2. AZ ÉLELMISZER VILÁGKERESKEDELEM ÉS A PROTEKCIONIZMUS

Az erőteljes protekcionizmus miatt az élelmiszerek világpiacán a piaci verseny helyett az állami költségvetések versenye folyik.⁽¹⁾

A Világbank és az OECD becslései szerint az agrárprotekcionizmus költségei az OECD országokban évi 100–150 milliárd USA dollárra tehetőek.⁽²⁾

A GATT Uruguay-i fordulói lezárásaként létrejött világkereskedelmi egyezmény hatására 1995-től várható, hogy az export- és a közvetlen termelési célú támogatásokat szociális célzatú jövedelem, valamint környezet fenntartásra irányuló támogatásokkal helyettesítik. Az importkorlátozásnál a kvótákat és leföldzéseket vámok váltják fel, viszont nő az egyedileg kevésbé ellenőrizhető és kifogásolható minőségi paraméterekhez kötött behozatali engedélyezés szerepe. Ezt valószínűsíti az is, hogy a fejlett országok piacán a minőségek versenye a meghatározó, terjednek az alapanyag-termelést, feldolgozást és értékesítést átfogó totális minőség menedzsment

rendszerek, amelyek nemcsak az alapanyagot és a végtérmet, hanem ezek előállítási feltételeit is ellenőrzik és minősítik. A nagy fogyasztóvédelmi szervezetek támogatják ezeket a törekvéseket.

Az is nyilvánvaló, hogy a totális minőség menedzsment rendszerek követelményeinek a gyenge gazdasággal, műszaki és szervezési kultúrával rendelkező országok vállalatai nem képesek megfelelni, így automatikusan elveszítik a fejlett országokban lévő exportpiacukat.

3. A KÖZEPESEN ÉS GYENGÉN FEJLETT ORSZÁGOK AGRÁRTERMELÉSÉNEK VÁRHATÓ BŐVÜLÉSE

Közép, de különösen hosszú távon elképzelhetetlennek tűnik, hogy Oroszország vagy Románia alapvető élelmiszerekből jelentős mennyiséget importáljon. Sőt a gazdasági-társadalmi stabilizáció megteremtése után valószínű, hogy a szokványos mezőgazdasági tömegtermékek piacán versenytársaink lesznek.

A fejletlen országok zöme számára sem a mezőgazdasági import vagy az élelmiszersegélyek jelentik a végső megoldást, hanem – a kezdeti lépésként – az alapvető élelmiszerekből az önellátás kielégítő szintjének megteremtése.

Várható, hogy az 1980-as évekhez hasonlóan a '90-es években is a fejlődő országok mezőgazdasági termelése a népesség számánál gyorsabban fog növekedni. Ez Kínára is igaz, de a gyorsan fejlődő kínai gazdaság élelmiszerkínálata valószínűleg jelentősen el fog maradni a belső kereslettől.

Az előbbiekből levonható az a következtetés, hogy a hazai élelmiszergazdasági termékexport gazdaságossága csak az exportszerkezet jelentős átalakítása révén lehetséges. Az átlagos minőségű tömegtermékek helyett az egyedi, kiváló minőségű élelmiszerek, szaporítóanyagok, komplett termelési rendszerek súlyát kell növelni.

4. AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGHEZ VALÓ CSATLAKOZÁSUNK

Az Európai Közösséghez való társulás, majd az ezredforduló után várható rendes tagság, meghatározó jelentőségű a magyar élelmiszergazdaság jövője számára. A társult tagság már rövid távon is jelentős lefölözési és vámkedvezményekkel javította az EK piacára irányuló évi mintegy 1,2 milliárd USA dollárnyi export kétharmadának versenyképességét. Fontos, hogy ezeket a kedvezményeket átmentsük az 1995-től érvényesülő új világkereskedelmi feltételekre is.

A társult és a teljes jogú tagság előkészítése kapcsán a legfontosabb feladat az ún. harmonizációs program végrehajtása, amely az EK kialakult és átalakuló élelmiszergazdasági szabályozási mechanizmusához igazítja a magyart. A legfontosabb ezek közül: az agrárpiaci rendtartás, az élelmiszertörvény, a terméktanácsokról és a kamarákról szóló törvény.

Sok ponton már most az EK-val azonos szabályozást kell bevezetnünk (pl. a növény- és állategészségügyi előírások és az ezekkel kapcsolatos minőségellenőrzési rendszerek).⁽³⁾

A rendszerváltás és az EU-hoz való közeledés felgyorsította a külföldi tőke beáramlását. A magyar élelmiszeripar és élelmiszerkereskedelem legértékesebb egységei az átalakulás után privatizáció révén kisebbségi vagy többségi külföldi tulajdonba kerültek. Ez azért is fontos tény, mert a fejlett piacgazdaságokban, a nagy kereskedelmi hálózatok megrendelése koordinálják az élelmiszeripar és a mezőgazdaság termelését.⁽⁴⁾

A mezőgazdasági termelők és feldolgozók saját kiskereskedelmi tevékenysége pedig zömében lokális jellegű, ritka a dániaihoz hasonló szövetkezeti hálózati kereskedelem.

A kutatást, képzést, fejlesztést, alapanyag-termelést, feldolgozást, értékesítést átfogó integrációk meghatározó szerepet töltenek be az élelmiszertermelésben is.

5. A SZOCIÁLIS PIACGAZDASÁG KÖVETELMÉNYEI

A szociális piacgazdaság ma nemcsak a piacgazdaság szociális védőhálóval való kiegészítését jelenti, hanem a társadalomközpontú piacgazdaságot is, amelyben ember- és környezetbarát a technológia és a termék, magas fokú a vállalkozói és fogyasztói etika.⁽⁵⁾

IRODALOM

Csáki Cs., Rabár F. (1990): *Nemzetközi fejlődés, magyar agrárpolitika. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 175.*

U.o. 177.o.

Orbán A. (1992): *Agrárgazdaságunk és a Közös Piac. Beszélgetés dr.Vajda Lászlóval, az FM főosztályvezetőjével. Magyar Mezőgazdaság, 1992. november 18.*

Magyarország agrárgazdasága és az Európai Közösség. Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest, 1991. 72.

Gósi J. (1992): *Kormányzati irányítás, szociális piacgazdaság és vállalkozói magatartás élelmiszergazdasági vonatkozásai. A „Lippay János” tudományos ülésszak előadásai. Budapest, 1992. november 4–5. Élelmiszerökonómiai Szekció, Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem kiadványa, 126–128.*

**ON SOME CIRCUMSTANCES INFLUENCING THE POSITIONS OF
OUR FOOD ECONOMY AND THE RELATED GOVERNMENTAL
POLICY**

J. GÓSI

*University of Horticulture and Food Industry
College of Food Industry
H-6701 Szeged, P.O. Box 433*

ABSTRACT

In the developed countries the agriculture is gradually making a shift towards the environmental economy from the production sphere. It is expected that the direct means of agrarian protectionism will be moderated as a consequence of the Worldwide Agreement of Commerce established as a conclusion of the GATT negotiations in Uruguay. Executing the harmonization programme of the legal system is an important condition of joining the European Union. Vertical and horizontal integrations play a significant role in the development of modern food production.